

A 19. századi szépségezményt kérik számon rajtunk

Beszélgetés Radák Eszterrel, az MKE rektorával

JANKÓ JUDIT

Radák Eszter húsz éve tanít a Képzőművészeti Egyetemen, kétszer volt már oktatási rektorhelyettes, jelenleg az intézmény rektora. Mandátuma 2021-ben jár le, most azt mondja, leginkább alkotómunkára vágyik, mert minden hivatal rombolja az alkotáshoz szükséges teret, időt és idegállapotot. Azt kértük tőle, járjuk körbe a MKE aktuális helyzetét, presztízsét, az egyetemen belül zajló folyamatokat.

A napokban lettek nyilvánosak a felvételi eredmények. Milyenek a jelentkezők?

RADÁK ESZTER: Még mindig hat-hétszeres a túljelentkezés. Tehetségesek és elkötelezettek, akik idejönnek, sok évi készülés van mögöttük. Legtöbben – töretlenül – a festészeti és grafika szakirányra jelentkezők. A kisebb szakoknál érezhető ingadozás, idén például kevesebben próbálkoztak a szobrászati és a látványtervező szakon, ami mindig belobbantja a vitát, hogy feltöltsünk-e minden helyet, vagy csak a legtehetségesebbeket engedjük be. Rendszerint az utóbbi mellett döntünk.

A képzés, amit itt kapnak, hol helyezkedik el az európai összehasonlításban? Lehet rangsorokat állítani a művészeti egyetemek között?

RE: Nagyon aktuális ez a kérdés. Az egyetemek versenyben vannak a diákokért, akik listákból és rangsorokból tájékozódnak. A Brexitre reagálva az Európai Unió megvizsgálta az felsőoktatás helyzetét. Az volt a fő kérdés, hány nem angliai egyetem szerepel a nemzetközi listákon. Sajnos az derült ki, hogy egyetlen egy ilyen sincs, dacára annak, hogy az egyetemeket az európai kultúra termelte ki magából. A legrangosabb egyetemek Amerikában, Kínában és Angliában

(Oxford, Cambridge) vannak, a fontos listákon nem szerepel egyetlen egy európai egyetem sem, legyen az művészeti vagy tudományegyetem. Egészen egyszerű oka van ennek, az európai egyetemek túl kicsik: méreteink miatt nem vagyunk versenyképesek az oktatásban. A több százezres hallgatói létszámok és az annak megfelelő beruházások az Európán kívüli világban találhatóak. Franciaország megpróbálkozott az egyetemek összevonásával, hogy tagozatok szerint, egy nagy ernyőszervezet alatt egységesítik a tájegységek egyetemeit, de a kísérlet nem hozott eredményt. Ebből a tapasztalatból indult el a nagyszabású Európai Egyetem-konceptió. E szerint szövetségek jönnek létre, nem szomszédos európai országok intézményei virtuálisan közös egyetemmé alakulnak, és legalább három szakon közös képzést indítanak. Az EU pályázatot írt ki az egyetemeknek: ötmillió euróra pályázhattak a különböző egyetemi szövetségek.

Mi is beadtunk egy programot, és nyertük, ráadásul a mi szövetségünkben, amelyben három európai nagyváros – Róma, Drezda és Riga – művészeti egyetemei találhatóak, mi vagyunk a vezető intézmény. Az EU4ART szövetség a Magyar Képzőművészeti Egyetem koordinálásával jött létre. Teljes jogú partnereink a drezdai Hochschule für Bildende Künste, a római Accademia di Belle Arti di Roma és a rigai Latvijas Mākslas akadēmija. A klasszikus (festő, szobrász, grafika) szakokra felvett hallgatóink öt éven keresztül, a saját döntéseik alapján bármelyik félét bárhol elvégezhetik a négy egyetem közül. Jelenleg az intézmények

átvilágítása zajlik, feltárjuk, mi azonos a képzéseinkben, és mi az, ami kultúrafüggő, melyik intézmény mit kínál a hallgatóknak. Közös mintatantervünk lesz a három szakon, de a többi tanszék is profitálni fog az együttműködésből, például kinyitunk órákat a többi hallgató előtt. Két év múlva indul élesben a rendszer egy próbaév után. A programhoz kapcsolódva elnyertünk egy H2020-as kutatási pályázatot is, amire esélyünk se lett volna enélkül, lévén az elsősorban a nagy tudományegyetemek pályázattípusa. A K+F+I (kutatás, fejlesztés, innováció), a felsőoktatás három kulcsszava a mi területünkön nem egyértelműen értelmezhető, noha szerintem nálunk is oktatásból és kutatásból áll az egyetemi munka. Most ez a pályázat lehetőséget adott arra az elméleti kutatásra, amely azt vizsgálja, hogy ez a négy egyetem hogyan definiálja a művészetet, a művészeti oktatást, és az eredményekből elindulva fogjuk kidolgozni az együttműködés módszertanát. A tervek szerint egy egységes európai diplomát adunk majd a képzésben résztvevőknek. Művészeti egyetemek között nincsenek ranglisták, de most hirtelen mindenki elkezdett erre a négyre figyelni, hogy mit fog kihozni ebből a lehetőségből.

Mi a hasonló a négy egyetemben? Inkább az akadémikus képzéshez sorolják őket?

RE: Valójában nincs definiált oktatási módszertan a képzőművészet területén, mindenhol individuális oktatás zajlik, merítve a különböző hagyományokból.

RADÁK ESZTER

A reneszánsz bottegákban egy vezető mester keze alatt a tanuló lépésről lépésre, egyre komolyabb feladatokat kapva tanulta meg a szakmát, és így illeszkedett bele a műhely életébe. A klasszicista akadémizmusban a diákok megtanították az anatómiára, a formák ábrázolására, arányrendszereket, fény-árnyékolást mutattak meg neki, ezeket másolta. Az utolsó olyan irányzat, amely a képzőművészeti oktatásra programot adott, a Bauhaus volt. A 21. század művészeti egyetemmein a reneszánsz tradícióból megmaradt a mester-tanítvány viszony. Az akadémizmusból pedig az anatómiaoktatás, a figurarajzolás és az alapvető térábrázolások. A Bauhausból a színtanokat és a projekt alapú gondolkodást vették át sokan, azt a szemléletet, hogy kitűzők magam elé egy célt, és megkeresem funkcionálisan a legjobb megoldást.

Ezekhez az előzményekhez, elemekhez képest hogyan alakult ki a mesterosztály, hogy dől el az egyes szakokon, hogy milyen technikát és szemléletet oktatnak?

RE: A sikeres felvételi kitüntetett pillanat, hatalmas öröm, ami után menetrendszerűen megérkezik az egyetemen a csalódás. A fiatalok számtalan elvárással érkeznek, és az nyer, aki rájön, tőle függ, mit hoz ki a helyzetből. A legnagyobb harcom az első két évfolyamon, hogy fogadják el, bármennyi munkát is tesznek bele, nem garantált az eredmény. Nehezen élük meg a hallgatók, hogy nincs biztos út. A kutatói pálya hasonlít ehhez,

de ott érettebben szembesülnek azzal, hogy esetleg éveket áldoztak valamire, ami zsákutcának bizonyult. A képzőművész hallgatók alapélménye az első években: „Meg akarok tanulni valamit, de nem tudom mit. Jól akarom csinálni, de nem tudom mit.” Ezért lehetőségeket kell nekik adni. A szobrászoknál az első évben együtt van az egész évfolyam, különböző típusú feladatokat kapnak, hogy a tanárok felmérjék, ki miben – absztrakt gondolkodásban, figurális ábrázolásban – tehetséges. Kipróbálhatják magukat többféle területen, és csak utána választanak maguknak osztályprogramot, illetve mestert, amikor már kicsit jobban látják, ki mellett és miben tudnak kibontakozni. Kilenc festő, négy szobrász és öt grafikai osztály van, és szerintem nem mestert, hanem osztályprogramot választanak a diákok.

Őn is a Képzőművészeti Egyetemre járt. Mi volt a legfontosabb tudás, amit ott kapott?

RE: Festő szakon szereztem meg az alapidiplomám, aztán az elméleti tudásomat kiegészítendő, elvégeztem az esztétika szakot az ELTE-n. Jártam Bécsben az Akademie der Bildende Kunst Wienre, és aztán Péccsett doktoriztam. Nem tipikus az utam. A Képzőművészeti Egyetemnek szerintem a fő erőssége a széles merítés: ha valami érdekel, biztos, hogy találok hozzá valamelyik tanszéken egy tanárt, aki megmutatja, merre kell elindulnom. Emiatt nehéz meghatározni az arculatunkat, de ezért használjuk „A pigmenttől a pixelig”-szlogent, ami alatt műfaji és hozzáállásbeli sokféleséget értünk. Úgy tanítunk, hogy a diákot, akinek többnyire homályos invenciója van arról, mit szeretne, különböző technikai megoldások felé terelgetjük, analógiákat mutatunk neki a klasszikus vagy a kortárs művészettörténetben, azaz egy addig nem létezőt hívunk elő belőle közös munkával. Ha az egyik hallgatóm elindul a land art felé, akkor előbb-utóbb a szobrász tanszékre fogom irányítani konzultációra

ahhoz a kollégához, aki ebben nagyon otthon van. Szeptembertől bevezettük, hogy egy félévre át lehet hallgatni egy-egy másik szakra. Véglegesen szakot váltani nem ilyen egyszerű, akkor több tantárgyat kell pótolnia, mert képzésenként különbözőek a szakelméleti tárgyak.

A széles spektrum egy másik, kritikus nézőpontból hangozhat úgy is, hogy nem elég markáns a Képző arculata. Szeretnének ezen változtatni?

RE: Ez mindig mérlegelés kérdése, és mi most nagyon másban vagyunk. Ha arra hajtánánk, hogy mi legyünk – csak mondok egy felszínes példát – a legjobb absztrakt iskola, akkor el kéne engednünk a figurális festészetet. Na, de miért? A lényeg, hogy autonóm művészetet képzünk. Ezt kellene valahogy verbalizálnunk, s nem specifikálni a képzésünket.

A verbalizáció azt jelenti, hogy tudatosabb kommunikáció, arculattervezés után kell megjelenni... hol is?

RE: Mindenhol. Az egyetem szerintem azt hibázta el, hogy évtizedekig magától értetődőnek vette, miszerint sem a kortárs képzőművészetről, sem az egyetemről nem szükséges kommunikálni. A képzőművészetet senki nem ismeri eléggé, de mindenki azt gondolja, ért hozzá, és az a képzőművészet, ami neki tetszik. Nagyon nagy a szakadék a közönség ízlése és a kortárs képzőművészet között. Magyarországon csak egy rendkívül szűk rétegnek van ismerete arról, mi történik a világban kortárs képzőművészet címszó alatt. Mindenki tudja, hogy néz ki egy

új kocsit, esztétikusnak látja, nem hasonlítgatja gyerekkorunk autóihoz vagy a régi konflisokhoz. A mi területünkön viszont konflisokat várnak el – 19. századi aktokat, tájképeket, virágcsendéleteket. Egy múltbéli szépségeszményt kérnek számon rajtunk.

A felvételizők ismerik a kortárs képzőművészetet?

RE: Nem eléggé. Mielőtt személyesen találkozunk velük, már megírtak egy tesztet, benne olyan kérdésekkel, hogy soroljanak fel három általuk kedvelt stílust. Ilyenkor az expresszionizmus, az impresszionizmus és a reneszánsz szokott felmerülni – értékes korszakok, csak nem maiak. Klasszikus művészettörténeti tudást kapnak a gimnáziumban (ha kapnak), a felvételin még ebben gondolkodnak, de aztán nagyjából két év alatt átugorják ezt a szintet, és kortárs problémákkal kezdenek foglalkozni, megjön az igény a kortárs megismerésére. Erős vizuális késztetésük van, és nagyon hamar rájönnek a kortárs ízeire.

Amikor ön járt egyetemre, hogyan ismerte meg a kortárs képzőművészetet?

RE: Speciális időszakban, a 90-es évek elején jártam a Képzőművészeti Egyetemre, a nagy változások időszakában, amikor egy sor új tanár érkezett, közülük többen külföldi emigrációból tértek haza. Akkoriban szinte kizárólag csak a kortársra figyeltünk. Nem művészcsaládból érkeztem és nem is a Kisképzőből, hanem egy kemény realgimnáziumból, agyilag kellett megfejtenem, mi a kortárs.

Ma nagyon más egy fiatal helyzete. Nehéz dolga van az egyetemnek is, mert sokféle kell megfelelnünk: aki a kortársra fókuszál, az nem tud mit kezdeni a klasszikus ízlésű hallgatókkal, aki a klasszikus értékek kontinuitását keresi, az meg nem tudja fogni, mekkora váltások vannak, hogy és miért úgy néz ki egy documenta.

A klasszikus műfaji felosztás – festészet-szobrászat-grafika – meghaladottnak tűnik a kortársban. Mintha az oktatás kerete elválna az élettől. Tervez az egyetem ezen változtatni?

RE: Szeretnénk egy osztott képzőművész BA- és MA-képzést, de az akkreditációs bizottság már kétszer visszautasította. Ez más lenne, mint a klasszikus képzőművészeti ágak alá besorolt oktatás, egy interdiszciplináris rendszert céloznánk meg vele. Addig is jelenlegi szakjainkon folytatjuk tovább az oktatást. Hogy mennyire korlátozza ez az autonóm művészetet tanulók útkereséseit? Nem mindegy, hogy a keret egy szigorú rendszer,

amiből nem lehet kitörni, vagy egy támaszkodásra alkalmas korlát, amitől el lehet rugaszkodni. A mi kereteink rugalmasak – egyszerűen azért, mert ilyen a képzőművészet. Egy kortárs kiállításon nem tudod megmondani, milyen műfaj, amit látsz.

Mi volt a személyes motivációja abban, hogy rektor lett? Alkotóművészként nyilván elvesz egy csomó időt.

RE: Nem is fogom másodszor megpályáznai, legalábbis most így gondolom. Legtöbb időmet az adminisztráció viszi el, csak akkor festek, amikor szabadságon vagyok, és ez nem jó. Elhivatott kollégákkal dolgozom, sokat kaptam ettől az egyetemtől, vissza is adok. A művészetért hálásnak kell lenni. Oktatási rektorhelyettesként alaposan megismertem az intézmény működésének jogszabályi hátterét, aztán belesodródtam a rektorságba. Az volt a célom, hogy nemzetközivé tegyem az egyetemet, ez most sikerülni látszik.

Jönnek külföldi hallgatók is az egyetemre, akik tandíjat fizetnek?

RE: Nem sok fizetős hallgatónk van, elég drága a képzésünk (9 és fél millió forint), de a legnagyobb problémát az jelenti, hogy a tíz féléves, osztatlan képzés nem piacképes forma. Ázsiai, főként kínai diákok töltik fel a fizetős helyeket a világ egyetemmein, ők többnyire egy

fotó: Koronczai Endre

megint teljesen más a motivációja, Lettország fiatal állam, keresik az identitásukat, és ebben az egyetem fontos identitásképző elem, év végi kiállításukon a köztársasági elnök és a miniszterelnök is részt vesz a megnyitón.

Honnan lehet tudni, hogy valakiből jó művész lesz?

RE: Nagyon sokáig nem derül ki semmi erről, a mi szakmánk lassan kiérelődő pálya. A Táncművészeti Egyetem rektorával szoktunk ezen elmélkedni, hogy amikor ők nyugdíjba mennek, mi akkor kezdünk. Egy 30 éves táncos öreg, egy 30 éves festő kezdő. Mi nagyon későn futunk be, pár évvel ezelőtt még rólam is lazán leírták, hogy pályakezdő művész. Mi nem betöltött álláshelyekről, hanem megvalósult kiállításokról tudunk beszámolni.

A képzőművész szerepe megváltozott. Kinek a feladata felkészíteni a hallgatókat az életre?

elvárják, hogy aki oda jár, mindenképpen sikeres, nagy művész legyen, ezzel szemben a Műegyetemen nem elvárás, hogy mindenki egy IT cég fejlesztőmérnökeként vagy díjakat nyerő világhírű építészként fusson be. Minden pályán csak páran jutnak el a csúcsig, nekünk itt az egyetemen az a dolgunk, hogy használható tudást adjunk. Az üzleti életben több cég felismerte már, hogy a művészeti szakokon végzetek eredeti gondolkodásmódja és kreatív problémamegoldása hasznos lehet. A Shell például sok képzőművészt foglalkoztat, mert rájött, érdemes a folyamataikat átnézni nem szabálykövető képzőművészekkel, akik új megoldásokat tudnak kidolgozni. Hiszen a kortárs művészetnek is ez a lényege, „tudom, hogyan

MA-t szeretnének végezni az otthoni BA után, és akkor sincs kedvük előlről elkezdni egy képzést, ha történetesen anyagilag megengedhetnék maguknak. Az idő értékes, a többség olyan képzést keres Európában, amit két év alatt elvégez. Ugyanakkor előnyei is vannak az ötéves képzésnek, nem véletlen, hogy Drezdában ugyanúgy megtartották ezt a formát, mint mi.

Milyen képzési formában oktatnak Rómában és Rigában?

RE: Róma 3+2 éves képzést visz, Riga 4+2 éveset. Az EU4ART szövetség egyetemei nagyon más helyzetben vannak. Olaszországban 130 művészeti egyetem működik. Rómában 2012-ben engedték be az ázsiai diákokat, az egyébként mindenkinek, így az olaszoknak is térítéses képzést adó Accademia di Belle Arti helyeire. Nagyon hamar azon vették észre magukat, hogy nagyszámú kínai hallgatójuk van, akiknek nem mond semmit a reneszánsz és a barokk kultúra, miközben ott tanulnak Rómában, az európai kultúra művészeti közegében, nem értik a nyelvet és nem ismerik az európai kultúra gyökereit. Ezért is szálltak be velünk a pályázatba, az európaiságot megerősíteni. Drezda a közeli lipcsei művészeti központot szeretné ellensúlyozni, ahol Neo Rauch és a Lipcsei Iskola „elvitte a show-t” a tartományban. A rigai egyetemnek

fotó: Koronczai Endre

RE: Ez éppen változóban van, már benne van a tananyagban *A művészet intézményei* és a *Logi és menedzsmentismeretek* című óra, valamint egy elnyert ÖKO-pályázat jóvoltából marketingtréningeket hirdetünk a hallgatóknak. Segíteni fog, ha megtanulnak pályázatokat írni, de el kell fogadni, hogy egy 25 éves képzőművész sehol a világon nem sztár, ez egy olyan szakma, amelynek a képviselői többnyire haláluk után futnak be, ha befutnak. Jelenleg 745 hallgatónk van, de nem lesz 50 év múlva belőlük 745 elismert művész. A művészeti egyetemektől

csinálták az elődeim, de én attól eltérően szeretnék létrehozni egyszerűbben és hatékonyabban.”

Mire lenne a legnagyobb szüksége most az MKE-nek?

RE: Nyugalomra. Nagyon rosszat tett a Covid is. A nyugodt műtermi munka jó lenne megfelelő anyagi és jogi stabilitást biztosító háttérrel.

A cikk megjelenését a B. Braun támogatta.